

INTERNATIONAL JOURNAL ALISHER NAVOIY

SPECIAL
ISSUE 2026

80 YOSHINGIZ MUBORAK BO‘LSIN!

AZIZ MUSHTARIY!

Jurnalimizning ushbu soni muborak 80 yoshini qarshilayotgan professor Ibodulla Kamolovich Mirzayevning ilmiy merosi, navoiyshunoslik, lingvopoetika va tarjimashunoslik sohalarining rivojlanishiga bag‘ishlangan teran tadqiqotlarni o‘z ichiga oladi. Maqolalarning asosiy mazmunini Amir Xusrav Dehlaviy va Alisher Navoiy “Xamsa”larining birinchi dostonlaridagi so‘fiylar axloqiy qiyofasining qiyosiy talqinidan tortib, Rossiya navoiyshunosligida Alisher Navoiy hayoti va ijodining tadqiqigacha, “Favoyid-ul kibar” devonida keksalik simfoniyasidan Erkin Vohidovning Navoiy poetikasiga interpretatsion yondashuvigacha keng ko‘lamli mavzular tashkil etadi. Shuningdek, Hazrat Navoiy zikr qilgan termizlik avliyolar, G‘arb va Sharq: Ibodulla Mirzayevning Y.E.Bertels ilmiy merosi tarjimalari masalasi, so‘z va ma’no xizmatidagi olim, professor I.K.Mirzayev ilmiy maktabi: milliy poydevor va jahon filologik tafakkuri integratsiyasi, o‘zbek lingvopoetikasining ilmiy-nazariy asoschisi: ilmiy meros va tadqiq tamoyillari kabi ustoz hayoti va ilmiy faoliyatiga oid tadqiqotlar navoiyshunoslik sohasida yangi ufqlarni ochib beradi. Tahrir hay’ati sifatida navoiyshunoslik merosiga nur sochuvchi ushbu boy ilmiy xazinani sizlarga taqdim etayotganimizdan mamnunmiz.

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI

MAXSUS SON

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ АЛИШЕР НАВОИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР

INTERNATIONAL JOURNAL ALISHER NAVOIY
SPECIAL ISSUE

TOSHKENT - 2026

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ АЛИШЕР НАВОИЙ | INTERNATIONAL JOURNAL ALISHER NAVOIY

№SI (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-1419-2026-SI>

BOSH MUHARRIR: | ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР: | CHIEF EDITOR:

MIRZAYEV IBODULLA
f.f.d., professor (O'zbekiston)
МИРЗАЕВ ИБОДУЛЛА
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
MIRZAYEV IBODULLA
DSc, professor (Uzbekistan)

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI: | ЗАМЕСТИТЕЛЬ
ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: | DEPUTY CHIEF EDITOR:

JABBOROV NURBOY
f.f.d., professor (O'zbekiston)
ЖАББОРОВ НУРБОЙ
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
JABBOROV NURBOY
DSc, professor (Uzbekistan)

TAHRIRIY HAY'ATI:

Muhiddinov Muslihiddin
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilorom Salohiy
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Sodiqov Qosimjon
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Binnatova Almaz Ulvi
f.f.d., professor (Ozarbayjon)
To'xliyev Boqijon
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Shodmonov Nafas
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Asadov Maqsud
f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Yo'ldoshev Qozoqboy
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Jo'raqulov Uzoq
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Funda Toprak
f.f.d., professor (Turkiya)
Nabiulina Guzal
f.f.d., professor (Tatariston)
Yusupova Dilnavoz
DSc, professor (O'zbekiston)
Sirojiddin Xo'jaqulov
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Rahim Ibrohim
f.f.d., professor (Afg'oniston)
Turobov Abdurahim
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhitdinova Badia
DSc, professor (O'zbekiston)
Muhammadiyev Ahadjon
DSc, dotsent (O'zbekiston)
Suvonova Jumagul
f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Mirzayev Rahmatilla
y.f.n., dotsent, huquqshunos (O'zbekiston)
Abdullayeva Albina
f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Sultanov Tulkin
PhD, dotsent (O'zbekiston)
Ubaydullayev Normuhammad
PhD, dotsent (O'zbekiston)
Ruzmanova Roxila
dots., mas'ul kotib (O'zbekiston)
Narziyeva Ma'mura
PhD, kotib (O'zbekiston)

ILMIY MASLAHAT KENGASHI

Xalmuradov Rustam
t.f.d., professor (O'zbekiston)
Sirojiddin Shuhrat
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Eshqobil Shukur
O'zbekiston Respublikasida
xizmat ko'rsatgan madaniyat
xodimi, shoir (O'zbekiston)
Rixsiyeva Gulchehra
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Benedek Peri
f.f.d., professor (Vengriya)
Olimov Karomatillo
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dadaboyev Hamidulla
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Shomusarov Shorustam
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dyu Rye Andre
f.f.d., professor (Fransiya)
Hamroyev Juma
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Aftondil Erkinov
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Hasanov Shavkat
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Umurova Go'zal
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Xalliyeva Gulnoz
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Alim Labib
f.f.d., professor (Afg'oniston)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Мухиддинов Муслихиддин
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилором Салохий
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Содиқов Қосимжон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Биннатова Алмаз Улви
д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Тухлиев Бокижон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Шодмонов Нафас
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Асадов Максуд
д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Юлдашев Казакбай
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Журакулов Узок
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Фунда Топрак
д.ф.н., профессор (Турция)
Набиуллина Гузаль
д.ф.н., профессор (Татаристан)
Юсупова Дилнавоз
DSc, профессор (Узбекистан)
Сирожиiddин Хужакулов
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Рахим Иброхим
д.ф.н., профессор (Афганистан)
Туробов Абдурахим
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухитдинова Бадиа
DSc, профессор (Узбекистан)
Мухаммадиев Ахаджон
DSc, доцент (Узбекистан)
Сувонова Жумагул
к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Мирзаев Рахматилла
к.ю.н., доцент (Узбекистан)
Абдуллаева Альбина
к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Султанов Тулкин
PhD, доцент (Узбекистан)
Убайдуллаев Нормухаммад
PhD, доцент (Узбекистан)
Рузманова Рохила
доц., отв. секретарь (Узбекистан)
Нарзиева Мамура
PhD, секретарь (Узбекистан)

НАУЧНО-КОНСУЛЬТАТИВНЫЙ СОВЕТ:

Халмурадов Рустам
д.т.н., профессор (Узбекистан)
Сирожиiddин Шухрат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Эшқобил Шукур
Заслуженный работник культуры
Республики Узбекистан, поэт (Узбекистан)
Рихсиева Гулчехра
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бенедек Пери
д.ф.н., профессор (Венгрия)
Олимов Кароматилло
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дадабаев Хамидулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Шомусаров Шорустам
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дю Рье Андре
д.ф.н., профессор (Франция)
Хамроев Джума
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Афтондил Эркинов
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Хасанов Шавкат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Умурова Гузал
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Халлиева Гулноз
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Алим Лабиб
д.ф.н., профессор (Афганистан)

EDITORIAL BOARD:

Mukhiddinov Muslikhiddin

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dilorom Salokhiy

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Sodikov Kosimjon

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Binnatova Almaz Ulvi

Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Tukhliev Bokijon

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shodmonov Nafas

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Asadov Makhsud

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Yuldoshev Kozokboy

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Jurakulov Uzok

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Funda Toprak

DSc, prof. (Türkiye)

Nabiulina Guzal

DSc., prof. (Tatarstan)

Yusupova Dilnavoz

DSc, prof. (Uzbekistan)

Sirojiddin Khujakulov

DSc, prof. (Uzbekistan)

Rakhim Ibrokhim

DSc, prof. (Afghanistan)

Turobov Abdurakhim

DSc, prof. (Uzbekistan)

Mukhitdinova Badia

DSc, prof. (Uzbekistan)

Mukhammadiyev Akhadjon

DSc, assoc. prof. (Uzbekistan)

Suvonova Jumagul

PhD, assoc. prof. (Uzbekistan)

Mirzayev Rahmatilla

PhD, assoc. prof. (Uzbekistan)

Abdullayeva Albina

PhD, assoc. prof. (Uzbekistan)

Sultanov Tulkin

PhD, assoc. prof. (Uzbekistan)

Ubaydullayev Normuhammad

PhD, assoc. prof. (Uzbekistan)

Ruzmanova Rokhila

Assoc. prof., Exec. Sec. (Uzbekistan)

Narziyeva Ma'mura

PhD, Secretary (Uzbekistan)

SCIENTIFIC ADVISORY BOARD:

Khalmuradov Rustam

Doc. of technic. scien., prof. (Uzbekistan)

Sirojiddinov Shukhrat

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Eshqobil Shukur

Honored Worker of Culture of the Republic of Uzbekistan, poet (Uzbekistan)

Rikhsieva Gulchekhra

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Benedek Peri

Doc. of philol. scien., prof. (Hungary)

Olimov Karomatullo

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dadaboev Khamidulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shomusarov Shorustam

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dyu Rye Andre

Doc. of philol. scien., prof. (France)

Khamroev Juma

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Aftondil Erkinov

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Khasanov Shavkat

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Umurova Guzal

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Khallieva Gulnoz

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Alim Labib

Doc. of philol. scien., prof. (Afghanistan)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадқиқот город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

NAVOIY NASRI VA NAZMI NAFOSATI

1.	Muslihiddin Muhiddinov AMIR XUSRAV DEHLAVIY VA ALISHER NAVOIY “XAMSA”LARINING BIRINCHI DOSTONLARIDA SO‘FIYLAR AXLOQIY QIYOFASINING QIYOSIY TALQINI.....	9
2.	Abdurrahman GÜZEL KAYGUSUZ ABDAL’IN BİLİNMEYEN ÇAĞATAYCA BİR GAZELİ.....	20
3.	Dilorom SALOHIIY ALISHER NAVOIY IJODINING BADIY MOHIYATI HAQIDA MUMTOZ TADQIQOT.....	29
4.	Usmon QOBILOV ALISHER NAVOIY “XAMSA”SINING XX ASR BOSHLARIDAGI ILMIY TALQINIGA DOIR.....	35
5.	Sirojiddin XO‘JAQULOV O‘ZBEK ADABIYOTIDA BAZMU RAZM YOKI HAYOT VA SHODLIK MANZUMASI BORASIDA MUHIM TADQIQOT.....	47
6.	Dilnavoz YUSUPOVA ALISHER NAVOIYNING HIKMAT ILMIDAGI USMONLI IZDOSHI.....	54
7.	Mubarak ATANIYAZOVA “FAVOYID UL-KIBAR” DEVONIDA KEKSALIK SIMFONIYASI.....	65
8.	Badea MUHIDDINOVA ROSSIYA NAVOIYSHUNOSLIGIDA ALISHER NAVOIY HAYOTI VA IJODINING TADQIQI.....	79
9.	Atilla Nazim o‘g‘li SULAYMANLI ERKIN VOHIDOVNING NAVOIY POETIKASIGA INTERPRETATSION YONDASHUVI (“G‘azal sehri” turkumida besh g‘azalning poetik-falsafiy talqini).....	85
10.	Diyora ABDUJALILOVA ALISHER NAVOIYNING “HAYRAT UL-ABROR” VA YAHYOBAY TOSHLIJALINING “GULSHAN UL-ANVOR” DOSTONLARIDA POETIK ARHITEKTONIKA.....	91
11.	Dilrabo NAZAROVA TEMURIYLAR DAVRIDA XAMSANAVISLIK.....	98

NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI

12.	Kemal Yavuz ATAMAN ALİ ŞİR NEVÂÎ’NİN TÜRK DİLİ VE HALKIN DİLİ TERCİHİNİN KURANÎ TEMELLERİ.....	103
13.	Zokir BAYNAZAROV ETNONIMLARNING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI VA ULARNING TARIXIY LISONIY MANZARADAGI O‘RNI (<i>Alisher Navoiy asarlari misolida</i>).....	112

NAVOIYSHUNOSLIKKA BAXSHIDA UMR

14.	Aftondil ERKINOV G‘ARB VA SHARQ: IBODULLA MIRZAYEVNING Y.E.BERTELS ILMIY MEROSI TARJIMALARI MASALASI.....	119
15.	Olimjon DAVLATOV HAZRAT NAVOIY ZIKR QILGAN TERMIZLIK AVLIYOLAR.....	126

16. Abdurayim TUROBOV	
SO‘Z VA MA’NO XIZMATIDAGI OLIM (<i>professor Ibodulla Kamolovich Mirzayev</i> <i>tavalludining 80 yilligiga</i>).....	131
17. Axadjon MUHAMMADIYEV	
PROFESSOR I.K. MIRZAYEV ILMIY MAKTABI: MILLIY POYDEVOR VA JAHON FILOLOGIK TAFAKKURI INTEGRATSIYASI.....	137
18. Roxila RUZMANOVA	
FILOLOGIK TA’LIM FIDOYISI.....	141
19. Ma’mura NARZIYEVA	
O‘ZBEK LINGVOPOETIKASINING ILMIY-NAZARIY ASOSCHISI: ILMIY MEROS VA TADQIQ TAMOYILLARI.....	146

ISSN: 2181-1419

www.tadqiqot.uz

S.X.Xo'jaqulov.

Filologiya fanlari doktori (DSc), Sharof
Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti

O'ZBEK ADABIYOTIDA BAZMU RAZM YOKI HAYOT VA SHODLIK MANZUMASI BORASIDA MUHIM TADQIQOT

For citation: Xo'jaqulov Sirojiddin. A SIGNIFICANT STUDY OF BAZM-U RAZM, OR THE POEM OF LIFE AND JOY, IN UZBEK LITERATURE. *Alisher Navoi*. 2026, sp. issue.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23324845>

Annotasiya

Mazkur maqolada soqiynoma janri tarixi, uning janr xususiyatlari, poetikasi, soqiynoma janri genezisi tadqiqiga bag'ishlangan yosh olim Maqsud Asadovning monografiyasi borasida ayrim mulohazalar berilgan. Sharq she'riyatida o'z o'rni va mavqeiga ega bo'lgan, bevosita irfoniy va tasavvufiy jarayonlar ta'siri ostida evrilishga duch kelgan soqiynoma janri tarixi, mazkur janrning shakl va mazmun unsurlari, soqiynomalarning taraqqiyot bosqichlari tahlil qilingan. Tadqiqotda yechim topgan soqiynoma janri borasidagi ko'plab nazariy-estetik masalalar, ushbu janr xususidagi qat'iy ilmiy qarashlar ko'rsatib o'tilgan. Mumtoz Sharq adabiyotida shahrosho'b, soqiynoma, mug'anniy, tarji'ot, marsiya, musammat va boshqa shu tipdagi she'riy turkumlarning janr xususiyatlarini aniqlash, ularning tadrijiy taraqqiyotini belgilash, ushbu janrlar tegrasidagi tarixiy-nazariy qonunlarni aniqlash maqolaning bosh muammosi sifatida belgilangan.

Kalit so'zlar: janr, shakl, mazmun, soqiy, bazm, razm, lirik shakl, soqiynoma, mug'anniy, qofiya, vazn, xamriya, xitobat, murojaat.

ВАЖНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ О БАЗМУ-РАЗМЕ ИЛИ ПОЭМЕ О ЖИЗНИ И РАДОСТИ В УЗБЕКСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Аннотация

В данной статье рассматриваются история жанра сакийнаме, его жанровые особенности, поэтика, а также генезис жанра сакийнаме на материале монографии молодого исследователя Мақсуда Асадова. Проанализированы история жанра сакийнаме, занимающего особое место в восточной поэзии и сформировавшегося под непосредственным влиянием ирфонийских и суфийских процессов, его формально-содержательные элементы, а также этапы развития сакийнаме. В исследовании освещены многочисленные теоретико-эстетические вопросы, связанные с жанром сакийнаме, а также представлены обоснованные научные взгляды на его специфику. В качестве основной научной проблемы статьи определено выявление жанровых особенностей таких поэтических форм классической восточной литературы, как шахрошуб, сакийнаме, муганнийнаме, тарджиот, марсия, мусаммат и других сходных жанров, а также определение их историко-

эволюционного развития и установление теоретико-литературных канонов, связанных с этими жанрами.

Ключевые слова: жанр, форма, содержание, сакий, базм, разм, лирическая форма, сакийнаме, муганний, рифма, размер, хамрия, риторика, обращение.

A SIGNIFICANT STUDY OF BAZM-U RAZM, OR THE POEM OF LIFE AND JOY, IN UZBEK LITERATURE

Abstract

This article examines the history of the soqiynoma genre, its genre-specific features, poetics, and genesis, based on the monograph of the young scholar Maqsud Asadov. The study analyzes the development of the soqiynoma genre, which holds a significant place in Eastern poetry and has evolved under the direct influence of irfanic and Sufi traditions. It also explores the formal and semantic components of the genre, as well as its stages of development. The research highlights a number of theoretical and aesthetic issues related to the soqiynoma genre and presents well-grounded scholarly views on its characteristics. The main objective of the article is to identify the genre features of poetic forms in classical Eastern literature—such as shahroshub, soqiynoma, mughanninoma, tarji‘at, marsiya, musammat, and other similar poetic cycles—as well as to determine their historical evolution and establish the theoretical and literary canons associated with these genres.

Keywords: genre, form, content, soqiy (cupbearer), bazm, razm, lyrical form, soqiynoma, mughanni, rhyme, meter, khamriya, rhetoric, address.

Sharq mumtoz adabiyoti tarixida adabiyotshunoslik ilmining ayrim muhim masalalari gohida noayon tamoyillar zamirida u yoki bu darajada o‘rganilsa-da ularning nazariy asoslari va tarixiy shakllanish genezisi atroflicha tadqiq etilmaydi va ular borasida yetarlicha ilmiy-nazariy asoslar mavjud emas. Jahon adabiyotshunosligida har bir janrning muhim xususiyatlari, muayyan poetik unsurlari va uslub kategoriyalari hamda mavjud farazlar va qarashlarni qiyosiy-tarixiy va kompravistik tamoyillar asosida o‘rganish, bugungi globallashuv davrida muhim masalalardan biridir. Ayniqsa, mumtoz Sharq adabiyotida shahrosho‘b, soqiynoma, mug‘anniynoma, tarji‘ot, marsiya, musammat va boshqa shu tipdagi she‘riy turkumlarning janr xususiyatlarini aniqlash, ularning tadrijiy taraqqiyotini belgilash, ushbu janrlar tegrasidagi tarixiy qonunlarni zamonaviy adabiyotshunoslikning ajralmas qismi sifatida uyg‘un holda baholanishi, har bir tarixiy davrda insoniyat tafakkur va dunyoqarashida sodir bo‘lgan evrilishlar bilan uyg‘un holda aniqlash konseptual ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois, yangi adabiy oqimga xos bo‘lgan poetik mezonlar, adabiy aloqalar, adabiy ta’sir, an’anaviy lirik janrlarning funksional takomili, ijodiy uslub xossalari shakllanishi kabi muammolarni zamonaviy tahlil metodlari asosida hal etish zaruriyati yuzaga kelmoqda.

Shu ma’noda, Sharq xalqlari adabiyotining tarixiy-nazariy, ijtimoiy-falsafiy mohiyati, lirik, epik, dramatik, liro-epik janrlar genezisining tipologik tasnifi, she‘riy shakllar va turkumlarning badiiy asar shakl va mazmun unsurlaridagi konstruktiv o‘zgarishlar, adabiy janrlarning integratsiyasi va dizintegratsiyasi kabi masalalarni tadqiq etish adabiyotshunoslik sohasi oldida turgan asosiy vazifalardan hisoblanadi. Shuning baravarida mumtoz adabiyotdagi an’anaviy lirik janrlar transformatsiyasi, adabiy janrlar funksiyasining integratsiyasi, an’anaviy tendensiyalarining badiiy sintezlashuvi, she‘riy shakllar va poeziyadagi maxsus ikkilamchi she‘riy turkumlarning alohida belgilarini oydinlashtirish va ularning spetsifik nazariy asoslarini mavjud poetik mezonlar va me’yorlar asosida qayta o‘rganish yangi davr adabiy jarayonining muhim hodisasi sifatida qaralmog‘i lozim.

Adabiy janrlarning ayrim turlaridagi evrilish tamoyillari, ularning qayta tiklanishi, adabiyotda ustuvor va barqaror mavqe topishi tipologik hodisadir. Xususan, musammat, mustazod, shahrosho‘b, soqiynoma, mug‘anniynoma, firoqnoma kabi janrlarning faollashishi va ayrim adiblarning ushbu janrlarga bo‘lgan diqqat-e’tibori nafaqat “maishiy, ijtimoiy, falsafiy, vatan, ijtimoiy-siyosiy, tor doiradagi mahramona g‘oyaviy mundarijani ifoda etish”, balki buyuk adabiy jarayon ichidagi eng

teran, kichik-juz'iy poetik nuqtalarni ilg'ashdan iborat va o'z navbatida, favqulodda muhim elementlarni o'zida mujassamlashtira oladigan hodisadir.

An'anaviy janrlardan ijodiy yondashuvlar asosida foydalanish, badiiy shakl va mazmunning yangilanishi, poetik janrning funksiyasi va xususiyatlaridagi o'zgarishlar, irfoniy-tasavvufiy qarashlarni badiiy adabiyot mazmuniga singdira olish mumtoz shoirlar ijodiy yo'nalishining asosiy tamoyillaridan biri edi va bu tamoyil badiiy adabiyotdagi mazmun mundarija va shakliy unsurlarning evrilishida muhim tamoyillardan hisoblanadi. Bu jihat - masalaning bir tomoni. Masalaning ikkinchi tomoni esa adabiy turlar va janrlar, har bir tarixiy bosqichda maxsus she'riy turkumlarning rivojlanishi, badiiy ifoda vositalarining o'zgarishi, an'anaviy janrlarning tadrijiy takomili va o'ziga xos mazmun-mohiyat kasb etgani bilan ham bog'liq. Adabiy fa'oliyatda ijodiy tamoyillarning o'zgarishi adabiy-estetik tafakkur yangilanishining nazariy asoslaridandir. Adabiyotning ijtimoiy-siyosiy hayotga yaqinlashuvi adabiy janrlarning mavzu va g'oyaviy mundarijasi takomillashuvini taqozo etdi. Shu asosda mutanosib ravishda badiiy ifoda vositalarining poetik funksiyalari ham o'zgarib boradi. Yangi ijtimoiy mazmun, o'ziga xos turkum badiiy ifoda vositalarining yuzaga kelishi, she'riyatning voqeiylikka asoslangan lingvostilistik xususiyatlari, lirik janrlar tuzilishidagi yaxlit kompozitsion va funksional o'zgarishlar zaruriyatini hisobga olgan holda, maxsus she'riy janrlar va mumtoz adabiyotning an'anaviy lirik janrlari orasidagi uyg'unlik va farq sezilarli darajada namoyon bo'ladi.

Boshqa bir jihatdan Sharq adabiyotining janr xususiyatlarini G'arb adabiyotshunosligi tamoyillari asosida o'rganish va janrning adabiy jarayondagi mavqeini shu asosda belgilash ham mantiqqa ziddir. Lekin bu fikr ayrim nazariy masalalarni o'rganishda ulardan foydalanish mumkinligini istisno etmaydi. Har bir janr va uning asosiy xususiyatlari tarixiy tamoyillar, "shakl va mazmun" tushunchalari tegrasi asosida yuzaga keladi. Ya'ni, dastavval janrning maxsus belgilari tarixiy kategoriya sifatida namoyon bo'lib, adabiyotning umumnazariy qonuniyatlari mezonida tekshiriladi va aniqlanadi. Shu nuqtai nazardan, mumtoz adabiyot tarixidagi an'anaviy lirik janrlar o'z tarixiy xususiyat va belgilaridan ajralmagan holda tadrijiy ravishda shakllanadi va yangilandai. Shuning uchun avvalo har bir davr adabiyotining janr xususiyatlarini belgilashda aynan shu ikki jihat; ya'ni, adabiy janrning tarixiy va umumnazariy xususiyatlariga e'tibor qaratish zarur. Aslida, bu ikki tushuncha bir-birini inkor etmaydi, balki bir xil tushunchalarning turli rakurslarini ifodalaydi. Janrni tarixiy kategoriya sifatida tushunish adabiy jarayon taraqqiyoti davridagi qonuniy me'yorlar tahlilini o'z ichiga olsa, uni umumiy kategoriya sifatida anglash adabiyot taraqqiyotining barcha davrlari umumnazariy xossalari doirasida alohida janr xususiyatlarini aniqlashni taqozo etadi.

Har bir adabiy janr o'ziga xos xususiyatlar bilan muayyan adabiy an'ana negizida vujudga keladi. Jumladan **soqiynoma** ham mumtoz adabiyotda mavjud xamriyot she'rlaridan vujudga kelganligi fakt. Bu transformatsion hodisa adabiy an'analari, ilmiy, adabiy, ijtimoiy va diniy mazhabiy omllarga chambarchas bog'liqdir. Adabiyotshunoslikning hozirgi rivojlanish sathida janrni umumiy atama sifatida tushunish, ya'ni badiiy asarning shakliy unsurlarini ko'rsatuvchi va mazmunning barqaror xususiyatlarini ifolovchi vosita sifatida anglash, adabiy janr haqidagi umumiy tushunchani va adabiy janrlar tizimining rivojlanish prinsiplarini o'rganishni engillashtiradi. Adabiyotning ma'lum bir davridagi janriy tizimining shakllanish va o'zgarish tamoyillarini aniqlash uchun har bir davr adabiyotining mazmun-mohiyati va tarixiy rivojlanish bosqichlarini ko'rib chiqish zarur. SHu sababli, ma'lum bir davr adabiyotini o'rganishda an'anaviy va ustuvor mavqega ega bo'lgan asosiy adabiy janrlarning shakllanish tarixi, ularning tadrijiy takomili hamda umumnazariy xususiyatlari hisobga olinishi lozim. Bundan tashqari, adabiy janrlarga xos belgilarni aniqlash uchun ularning sinkretik xossalari inobatga olinib, adabiy tur va janrlarning o'zaro bog'liqlik jihatlarini o'rganish borasida mundarijaning (mavzu, g'oya, badiiy timsollarning evrilishi, adabiy tabdil hodsasi, ashyolar tasviri) turli jihatlarini hamda shaklning (kompozitsiya, syujet, hajm, vazn, qofiya, tasvir tarzi, bayon uslubi) asosiy unsurlarini mutanosiblikda tadqiq etilishi lozim. Demak, janrning o'zi murakkab ilmiy istiloh bo'lib, bu tushunchaning ko'lami badiiy asarlarning turli tomonlarini qamrab oladigan adabiy jins, uslub, pafos va boshqa jihatlariga qaraganda ancha kengroqdir. Janr badiiy asar mundarijasini ifoda etish vositasidir va mundarija janrga bo'ysunadi. SHu nuqtai nazardan, janr kategoriyasi badiiy asarning mazmuniga ham, shakliga ham tegishli bo'lib, ularning mutanosibliigi va birligini aniqlashda

badiiy asarning xususiyatlari va tarkibiy qismlarini sinxron tarzda o'rganish va ko'rib chiqish zarur. Badiiy asar mazmuni va shakl unsurlarining o'zgaruvchan xususiyatlarini aniqlashda adabiy an'analarning ahamiyati ham muhimdir. Chunki janrga xos barcha unsurlar adabiy an'ana mahsuli sifatida qaraladi.

Har bir tarixiy bosqichda klassik adabiyotning an'anaviy janrlari badiiy sintez va sinkretizm tamoyillari asosida qayta tiklanadi, mavqe kasb etadi va zamon adabiy-estetik talablariga moslashadi. Badiiy janrlarning shakllanishi bevosita adabiyotning ichki qonuniyatlariga asoslangani sababli, adabiy jarayonning muhim qonuniyatlari, yangi tematika va mazmun evrilishi janr xususiyatlarini o'zgartirishda muhim rol o'ynaydi. Demak, janrning mavjudligi va uning har bir tarixiy bosqichda davom etishi an'ana natijasi, ammo uning shakllanish jarayoni mutlaqo boshqa masala. Adabiyot tarixi rivojining har bir bosqichida janr va umuman adabiy turlar tizimining o'ziga xos xususiyatlari adabiy jarayonning eng muhim masalalaridan biridir. Chunki badiiy adabiyot mazmun va mundarijasining barqaror rivojlanish omili o'sha davr adabiyotining janr ierarxiyasi va adabiy janrlar tizimining ravnaqiga izchil bog'liq. Shu ma'noda soqiynomalar, tarje'ot, mustahzod, mug'anniyoma, marsiya turkumiga kiruvchi she'riy janrlarning shakllanishi siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hamda maishiy voqeiyliklarga ham bog'liqdir.

Adabiy janrlar takomili darajasi taraqqiyotning barcha bosqichlarida bir xil emas. Ya'ni, har bir janr ma'lum bir bosqichda, adabiyotning asosiy tematikasi ko'lami va davrning tarixiy, siyosiy, ijtimoiy omillari ta'sirida, xalq va millatning ma'naviy ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda, o'ziga xos va tadrijiy taraqqiyot yo'lini bosib o'tadi. Adabiyot tarixining ma'lum bir bosqichida adabiy janrlar mavqeining barqarorligi ko'pincha ijodkorning an'anaviy va novatorlik tamoyillariga moyilligi, shoirning dunyoqarashi, individual salohiyati bilan chambarchas bog'liqdir. Badiiy adabiyot taraqqiyotining turli bosqichlarida an'anaviy janrlar - g'azal, masnaviy, qit'a, musammat, muxammas va boshqalar janr atamasi sifatida nisbiy ma'noga ega. ya'ni, ular ham an'anaviy va ham yangidir. L.V.Chernets o'z tadqiqotlarida "Janrda adabiy jarayonning eng muhim qonuniyati shakl va mazmun mutanosibligi, muallifning maqsad va muddaosi, an'anaviy me'yorlar, sog'lom, asl g'oyalar, yangicha badiiy tasvir kabi badiiy adabiyotning o'zgaruvchan va mutloq doimiy xususiyatlari o'z ifodasini topadi" [8,12-13] deydi. Soqiynoma, shahrosho'b va mug'anniyoma, xamriyot kabi janrlarga baho berishda ham xuddi shu tamoyil nazariy asos sifatida qabul qilinishi lozim. G.N.Pospelovning fikricha, "asarga tegishli bo'lgan janriy xususiyatlar tipologik xossalar bo'lib, ularni faqat badiiy shakl unsurlariga taalluqli deb hisoblash noto'g'ri" [5,86]. Ayni shu poetik mezon zahirida soqiynoma janriga bag'ishlangan tadqiqotda ilmiy tamoyillar nuqtai nazaridan to'g'ri yondashuvlar, mazkur janr xossalarini belgilashda aniq ilmiy nazariy konsepsiya qo'lganligini payqash qiyin emas.

Ijodkorlarning yangi ijtimoiy-falsafiy, tarbiyaviy, axloqiy va estetik qarashlari mumtoz adabiyotning g'azal, muxammas, qasida, ruboiy, masnaviy kabi an'anaviy she'riy shakllarida ifodalangan. Estetik tamoyillarga asoslangan har bir janr o'ziga xos mohiyat va funksiyaga ega bo'lgani sababli, ular bir vaqtning o'zida chuqur ijtimoiy-siyosiy hamda hayotiy mavzu va mazmunni ifodalashga moslashtirilgan.

Ammo she'riyatda yangi shakl va mazmun unsurlarining uyg'unlashuvi, o'ziga xos badiiy obrazlar va turkum tasvir vositalarining paydo bo'lishi, badiiy asardagi uslubiy o'ziga xoslik, adabiyotning umumiy jarayonida muhim voqea sifatida tan olinishi e'tiborga molikdir. Badiiy asarda ushbu holatni ifoda strukturasidagi o'zgarish, janr ichki imkoniyatlari kengayishi, ijodkor iste'dodi va mahorati, tasvirlash usulidagi maxsus yondashuv va shoir dunyoqarashining kengayishi bilan bog'lash mumkin. Bu holat badiiy asar g'oyaviy mazmuni va shakliy unsurlarining yangilanishi va takomillashuvi uchun asos bo'lgan omillardandir. Ya'ni aslida ijodiy jarayonning ichki qonuniyatlari xuddi shu narsani belgilaydi.

Janr umumnazariy va tarixiy kategoriya sifatida qotib qolgan turg'un tushuncha emas. Har bir adabiy janrning mohiyati davr haqiqatlari, tarixiy voqealar, hayotiy mezonlar, maishiy muhit taqozosi asosida o'lchanadi va o'zgarib, rivojlanib, ma'lum darajada yangilanib boradi. Janr o'z xususiyatlarini asrdan asrgacha emas, balki asardan asarga qadar o'zgartiradi. Ayni shu adabiy,

nazariy va estetik tamoyilni inobatga olish har bir tur va janrning asl xususiyatlarini belgilashda muhim omillardan biridir.

2020-yil Toshkent, “Tafakkur” nashriyotida chop etilgan Maqsud Asadovning “Soqiynoma: tarix va poetika” nomli monografiyasi ham aynan bugungi zamonaviy adabiyotshunoslikning dolzarb masalalaridan biri, soqiynoma janrining eng muhim nazariy xususiyatlarini tadqiq etishga bag‘ishlangan. [1,349]

Mazkur tadqiqotda masalaning o‘rganilishi aniq dalillangan, asosli tarzda belgilangan va sharhlangan. Monografiyada “Soqiynoma” atamasi borasidagi dunyo adabiyotshunosligida mavjud tadqiqiy ishlar xronologik tamoyillar asosida sharhlangan. Tadqiqot oldida qo‘yilgan ilmiy maqsad keng planda ko‘rib chiqilgan. Fors-tojik adabiyotshunosligi, eron, turk, va Evropa adabiyotshunosligida soqiynomalar borasida yaratilgan tadqiqotlar xulosalari umumlashtirilgan va izohlangan.

Fors tojik adabiyotshunosligida soqiynoma borasidagi tadqiqotlarda mazkur janr asosan masnaviy qolipida, aruz vaznining *mutaqoribi musammani maqsur yo mahzuf* bahrida yaratilgan manzumaga nisbatan qo‘llanilishi ta’kidlanadi. Biroq, keyinchalik Sanoiy G‘aznaviy ijodida hazaj bahrida, tarje‘band va tarkibband she’riy shakllarida, Hakim Shifoi Isfahoniy adabiy merosida ruboiy qolipida soqiynomalar yaratilganining guvohi bo‘lamiz. Soqiynomalarda shoirning “soqiya xitobati”, “undan sharob quyish borasidagi talab va istagi”, shuning baravarida “mug‘anniydan yurakni ezguvchi kuy chalishni talab qilishi” muhim mazmuniy unsurlar sifatida tilga olingan. Mazkur janrda olamning bebaqoligi, soqiy ila mayning tarifu tavsifi ham muhim unsurlardandir. [9,26]

Ishning birinchi bobi “Soqiynoma poetikasi va genezisi” deb nomlangan bo‘lib bobda bu an’anaviy janr borasida eng muhim nazariy masalalar tahlil qilingan. Bobning dastlabki faslida soqiynomaning adabiy janr sifatida maxsus qofiyalanish tizimga egaligi, alohida vazni, kompozitsion tuzilishidagi shakliy vositalar, mavzu va mundariyasi, unda shakliy hamda mazmun unsurlarining xarakterli belgilari, soqiynoma turkumidagi manzumalarda maxsus iboralar va so‘zlarining qo‘llanilish tamoyillari o‘rganilgan. Bu tipdagi she’rlar “bazzm” va “razm”- ga bog‘liq she’rlar sifatida qaraladi. Uning ko‘pincha mutaqorib vaznida yozilishi misollar orqali dalillanadi.

Masala tadqiqotchi tomonidan ta’rixiy aspektga o‘rganilib, shoh bazmlarida va saroy tantanali tadbirlarida soqiy timsoli **may, sharob, chag‘ir, boda** kabi ichimliklarning o‘rni muhokama etilgan. Qadimgi Parfiyada (Gusaklar) urf odatlari, “Go‘ro‘g‘li” da soqiynomalar tipidagi she’riy porchalarning ushbu janrning yuzaga kelishidagi o‘rni izohlanadi. Tadqiqotning birinchi bobida “soqiynoma”ning gnezisi, Sharq adabiyotshunosligida o‘rganilishi, xalq eposlarida soqiynomaga xos bo‘lgan detallar, yozma adabiyotda soqiynomaga asos bo‘lgan kichik unsurlarning tadrijiy ravishda yozma adabiyotga o‘tishi, Abulqosim Firdavsiyning “Shohnoma”sida soqiynomaga xos bo‘lgan belgilar, Nizomiy “Xamsa”sidagi mazkur janr elementlari xronologik aspektga o‘rganilgan. [1,19-24]. Keltirilgan dalillarga ko‘ra soqiynomalar masnaviy g‘azal, tarje‘band, tarkibband, musaddas, murabba’ kabi she’riy shakllarda yaratilgan. Monografiyada ilmiy iqtiboslar asosida soqiynomadagi “ko‘p janrlilik, murakkab sinkretik xususiyatlarning mavjudligi, soqiynoma tipidagi badiiy asarlarning tematik doirasining chegaralanmaganligi, bu turkum she’rlarning janr xususiyatlarini baholashda aynan shu poetik me’yorlar doirasida yondashish lozimligi belgilangan. Tadqiqotchi tomonidan soqiynomaning eng etakchi janr xususiyatlaridan biri undagi kompozitsion birlik–“she’riy band”, “maxsus ohangdagi misra’lar”, referen (naqorat), paralelizmlarning mavjudligidir. Boshqa muhim bir jihat soqiynomalarda muayyan bandlarning kompozitsion yaxlitligini ta’minlovchi unsur (janriy belgi)dir – bu bandlararo misralardagi so‘roq va marojaat ma’nolarni, “xitobat va undalmalarni” ifodalovchi maxsus kodli so‘zlardir. “Kimga”, “kim”, “qani”, “ki”, “zihi”, “ne”, “ke(l)tur”, “quygil”, “chal” v.h.k. kabi so‘zlar shular jumlasidandir. Tadqiqotchining fikricha soqiynomalarning yana bir muhim janriy belgisi ularda anafora (takror) so‘zlarning qo‘llanilishi hamda anaforalar uyg‘unligidan yuzaga keladigan badiiy vosita – alliteratsiya - musiqiy garmoniya va ritmning uyg‘unligidagi mukammallikni ta’minlashdir. “Soqiya murojaat”, “soqiy va mayu sharob tavsifi” va shu vosita bilan lirik qahramonning muddaosi ifodalanilishi mazkur janrning eng muhim belgisidir. Mazkur she’riy turkumlarda bizningcha lirik qahramonning soqiya xitobatlari, maxsus

poetik undalmalarning ritorik belgilari, “murojaat”, “buyruq”, “iltifot”, “chorlov”, “iltimos”, “xitob” motiviga yo‘g‘irilgan alohida bandlarning ketma-ket keltirilishi uning eng jiddiy uslubiy va kompozitsion xususiyatlarini ta‘minlab beradi. Muhaqqiqning teran va nozik anglashicha mazkur poetik xitobatlar Sharq adabiyotidagi soqiynomalarda bir maromda turg‘un qolipda kelmasligi mumkin. YA‘ni maxsus poetik unsurlarning o‘rni mazkur janrda o‘zgaruvchan bo‘lib, lirik qahramon kayfiyati va ruhiyatiga bog‘liq. Masalan, “Soqiyga xitob yoki murojaat” janr tarkibida bir necha marotaba takrorlanilishi chegaralanmagan.

Monografiyaning keyingi bob va fasllarida “O‘zbek mumtoz adabiyotida soqiynoma xarakteridagi she‘rlar” tadqiq etiladi. Boblar va fasllar kesimida XII-XV asrlar adabiyotida soqiynomaning ilk ko‘rinishlari, Alisher Navoiy ijodida soqiynoma yo‘nalishidagi she‘rlar, Navoiy soqiynomasi va soqiynomalarning mavzu ko‘lami, buyuk shoirning adabiy an‘anaga bo‘lgan munosabati, shoir soqiynomalarining badiiyati, XVI-XIX asrlar turkiy adabiyotda soqiynoma: ma‘no, kompozitsiya, obraz, va tasvirdagi transformatsiyalashuv muammosi o‘rganilgan. Mazkur bob va fasllar negizida masnaviy, tarje‘band va g‘azal qolipidagi soqiynomalar, soqiynomada shakliy va ma‘naviy yangilanishlar, ularning spetsifik xususiyatlari, soqiynoma-g‘azal va soqiynoma-musammatlarning g‘oyaviy-badiiy o‘ziga xosligi kabi fasllar tarixiy va umumnazariy aspektida tekshirilgan. Umuman olganda tadqiqotda soqiynomaning tarixiy va tadrijiy shakllanish muammolari, mazkur janrning o‘zbek adabiyotida rivojlanish bosqichlari, soqiynoma janrining maxsus belgilari asoslab berilgan.

Soqiynoma tipidagi janrlarda, “may, sharob, boda, xum, qadah, jom, paymona, ayog‘, piyola, mayxona, xaroba” kabi istilohlarning qo‘llanilishi tabiiy hodisadir. Mazkur istilohlarning badiiy timsol darajasigacha ko‘tarilishi ham mantiqiydir. Soqiynoma janri tadqiq doirasida tadqiqotchining to‘g‘ri anglashicha faqatgina shakl masalalarining o‘zi emas, badiiy asarning mazmuniga tegishli eng muhim elementlarni ham to‘la qamrab olishi lozim. Tadqiqotda mazkur janr evrilishi borasida nemis shoiri Gyote, rus Sharqshinolari K.Freytag, E.E.Bertels, T.Kartintimer, J.Erdel, Eron adabiyotshunos olimi Z.Mo‘taman kabi olimlarning ilmiy nazariy qarashlarini umumlashtiriladi. [1,11-13]. Tahlillar asosida Maqsud Asadov soqiynoma va xamriyat she‘riy turkumlarning o‘xshash hamda farqli jihatlarini asoslab beradi. Zotan, soqiynoma ijodkor ruhiy-ma‘naviy olamini nafaqat lirik kechinma, his-tuyg‘ular, balki soqiy, may, qadah, mayxona, piyola, ko‘za, jom kabi bir qator real obrazlar vositasida hayotiy tasvirleydigan poetik janrdir. Agar xamriyat she‘rlar ta‘rixii-etnografik xarakterda bo‘lsa, unga aloqador tushunchalar soqiynomada irfoniy tasavvufiy ma‘no kasb etganligi mazkur janrning muhim belgisidir. SHu ma‘noda tasavvuf va irfoniy ohanglarning Sharq xalqlari adabiyotidagi o‘rni, uning ta‘sir ko‘lamini yanada oydinroq anglash qiyin emas. Bu jarayon nafaqat badiiy adabiyotning mazmun-mundarijasini, balki shakl unsurlarining ham funksional o‘zgarishini ta‘minlaganligining guvohi bo‘lamiz.

SHuningdek soqiynoma poetikasi va uning ta‘rixii takomil tadriji borasidagi tadqiqotda mazkur janrdagi soqiy va may bilan bog‘liq obrazlar ichki botiniy ma‘noga ham ega. Soqiynomalar uchun **zulma‘nayn** hodisasi – zohiriy va botiniy ma‘nolarning birlashuvi, uyg‘unlashuvi etakchilik qilishi lozim. Demak soqiynomalrdagi maxsus istilohlar va muhim tushunchalarning ham dunyoviy va ham irfoniy mazmunda qo‘llanilishi mazkur janrning yana bir muhim poetik belgilaridandir. Janr xususiyatlari va uning ta‘rixii taraqqiyot bosqichlarini belgilashda tadqiqotchi soqiynomadagi azaliy va abadiy, turg‘un obrazlar tizilmasini o‘rganadi va xamriyat she‘rlarining ushbu janr shakllanishidagi mavqeyi borasida alohida to‘xtalib o‘tadi.

Soqiynoma janrining Sharq xalqlari adabiyotida muhim o‘rin tutishida yana bir omil; tasavvuf ta‘limotining o‘rni, diniy-irfoniy qarashlarning badiiy adabiyotga ta‘sir ko‘lamidir. Uningcha she‘riyatda may shaxsning ruhiy – ma‘naviy erkinligini ko‘rsatuvchi majoziiy obraz – badiiy timsol maqomigacha yuksalganligidir. Ya‘ni shu kabi badiiy timsollar silsilasi soqiynoma janridagi badiiy tabdili, maxsus istilohlarning semantik ma‘nolar kengliklari, muayyan adabiy janr kanonlarining vujudga kelishiga asosiy omil sifatida qaralishi lozim. Bu esa xamriyot va mayu sharob tegrasida yaratilgan she‘rlarning bevosita soqiynoma janriga tabdil topmaganligidan dalolatdir. YA‘ni xamriyot va bazmu razm she‘rlaridagi poetik unsurlarning mazmun-mohiyat jihatidan ramziy timsollar darajasigacha ko‘tarilishi, muayyan adabiy jarayonlarning vujudga kelishi, madaniy-

maishiy turmush tarzining ta'siri zahirida soqiynomalar maxsus adabiy janr sifatida yuzaga keldi. Ushbu janrda markaziy maqomga ega bo'lgan tushuncha ma'naviy "soqiy" timsolidir. Mazkur timsol adabiyotning badiiy-estetik tamoyillari ta'sirida metaforik-ko'p qirrali ma'no ifoda etuvchi murakkab poetik obrazga aylandi. Demak, soqiynoma alohida janr sifatida Sharq xalqlari adabiyotida asrlar osha tadrijiy ravishda shakllanib borgan. "Soqiynoma"ning mohiyatiga ko'ra alohida bendlardan tarkib topganligi, muayyan kompozitsion qurilmaga ega ekanligi, undagi badiiy timsollarning mantiqiy tizimliliigi, badiiy timsollarning semantik tabiati, badiiy struktural va maxsus stilistik xususiyatlari bu tipdagi asarlar mustaqil asar ekanligini isbotlaydi.

Xullas tadqiqotda Maqsudjon Asadov Sharq adabiyoti tarixida o'z o'rniga ega bo'lgan, mumtoz shoirlar devonining bezagi sanalmish adabiyot nazariyasining eng dolzarb masalalaridan biri bo'lgan soqiynoma janrining tarixi va poetikasi muammosini chuqur tahlil etib, masalani jiddiy ilmiy-nazariy yondashuvlar asosida echishga muyassar bo'lgan. Bu tadqiqot orqali qiyosiy adabiyotshunoslik, adabiyot nazariyasi, maxsus tipdagi lirik janrlar tadqiqi, munajatnomalar, mug'anniynoma, shahrosho'b, marsiyalar poetikasi, ularning janriy xususiyatlarini o'rganish borasida katta yo'l ochiladi. Zero aynan shu tadqiqot tufayli ayrim adabiy turlarning xususiyatlarini yoritishda, ayrim murakkab strukturali lirik janrlarning xossalarini belgilashda ham nazariy va ham metodologik asoslar yaratildi.

Adabiyot:

1. Asadov M. Soqiynoma: ta'rix va poetika. Toshkent: Tafakkur, 2020.
2. Ahmad Gulchini Ma'oni. Tazkirai Paymona. Dar zikri soqinomah o va ahvolu osori soqinomasaroyon. Zayli «Tazkirai Mayxona». Tehron, 1359. S. 7
3. Boltaboev H. Sharq mumtoz poetikasi. Manba' va talqinlar. Toshkent: O'zME., 2008.
4. Orzibekov R. Lirikada kichik janrlar. -Toshkent: Adabiyot va san'at. 1976.
5. Pospelov G.N. Voprosy metodologii i poetiki: Sbornik statey. - Moskva: MGU, 1983. - 336 st.
6. Rizoii E. Soqiynoma dar she'ri forsiy. Tehron: Amiri Kabir. 1388 h.
7. Safo, Zabehulloh. Ta'rixi adabiyoti Eron. Tehron, 1368. S. 980.
8. Tazkirai Mayxona. Ta'lifi Mullo Abdunnabii Faxruzzamonii Qazvini dar 1028 hiqri. Bo tashehu tanqeh va takmili taroqim bo ehtimomi Ahmad Gulchini Ma'oni. Tehron, 1340. S.
9. Chernets L.V. Literaturnye janry. - Moskva: MGU, 1982. - 192 st.
10. Farruxa Zehniy. Janri soqinoma dar adabiyoti forsu toqiki asrhoi XIII-XV. Dushanbe: 1991.
11. Farhangnomai adabi forsi. Donishnomai adabi forsi. Qildi duvvum. Ba sarparastii Hasani Ano'sha. CHopi duvvum. Tehron, 1381. S. 777-778.
12. Farhangi Rashidi, sah. 1459. Iqtibos az Ehtirom Rizoi, Soqinoma dar she'ri forsi. Tehron, 1388. S. 193.
13. <https://ravshanfikir.tj/nasri-bade/nigo-e-ba-sunnati-so-inomasaro-dar-adabijoti-forsii-to-ik.html>. Nigohe ba sunnati soqinomasaroi dar adabiyoti forsi toqiki. Shodimuhammad So'fizoda. Doktor ilmoii filologiya. Majallai akademii ilmiyu ommavi "Ilm va Qomea"-№3 (11), 2018.

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ АЛИШЕР НАВОИЙ
INTERNATIONAL JOURNAL ALISHER NAVOIY

“ALISHER NAVOIY” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

“Alisher Navoiy” xalqaro jurnali O‘zbekiston Respublikasi OAK ro‘yxatiga kiritilgan. Shuningdek, Crossref.org tizimiga ham kiritiladi hamda har bir maqolaga DOI raqami beriladi.

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 10-15 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- maqolalar o‘zbek, turk, tojik, rus, ingliz, fransuz tillarida qabul qilinadi;
- maqolaning tarkibiy tuzilishi IMRAD formatida rasmiylashtirilishi kerak;
- maqola Times News Roman shriftida, 12 kattalikda, 1 intervalda tayyorlanadi;
- havola(snokalar)lar katta qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi [Mo‘minov 2020: 25] shaklida keltiriladi;
- maqola tomonlari chap: 2 sm, o‘ng: 2 sm, yuqori va quyi: 2 sm;
- maqolalar plagiatga qarshi tekshiriladi;
- jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Tel.: +99891 527 68 22
Telegram ID: +998915276822
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

ИНФОРМАЦИОННОЕ ПИСЬМО МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА “АЛИШЕР НАВОИ”

Международный журнал “Алишер Навои” включен в список ВАК Республики Узбекистан. Он также будет включен в систему Crossref.org, и каждой статье будет присвоен номер DOI.

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ:

- Объем статьи: около 10-15 страниц;
- статьи принимаются на узбекском, турецком, таджикском, русском, английском и французском языках;
- структура статьи должна быть оформлена в формате IMRAD;
- шрифт текста – Times New Roman; размер – 12 пунктов; межстрочный интервал – 1;
- сноски приводятся в квадратных скобках с указанием фамилии автора – года издания – страницы [Мўминов 2020: 25];
- параметры страницы: слева 2 см, справа 2 см, сверху и снизу по 2 см;
- статьи проверяются на плагиат;
- в одном номере журнала публикуется только 1 статья автора.

НАШИ КОНТАКТЫ:

Тел.: +99891 527 68 22
Telegram ID: +998915276822
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

“ALISHER NAVOI” INTERNATIONAL JOURNAL INFORMATION LETTER

“Alisher Navoi” International Journal is included in the list of HAC of the Republic of Uzbekistan. It will also be included in the Crossref.org system, and each article will be assigned a DOI number.

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article should be presented in 10-15 pages;
- articles are accepted in Uzbek, Turkish, Tajik, Russian, English, French;
- the structure of the article should be in the IMRAD format.
- the article should be prepared in Times New Roman font, 12 sizes, 1 space;
- references are given in parentheses in the form of the author’s name – date of publication - page [Muminov 2020: 25];
- sides of the article left: 2 cm, right: 2 cm, top and bottom: 2 cm;
- articles will be checked against plagiarism.
- only 1 article by the author is published in 1 issue of the journal.

CONTACT ADDRESS:

Phone: +99891 527 68 22
Telegram ID: +998915276822
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru